

АНТИКОРУПЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА

Проекту Закону про внесення змін до статті 233 Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення підстав проникнення до житла чи іншого володіння особи у невідкладних випадках

Контекст

Низка депутатів пропонують [проектом](#) закону про внесення змін до статті 233 Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення підстав проникнення до житла чи іншого володіння особи у невідкладних випадках під реєстраційним №15488 (далі – законопроект) встановити додаткові обмеження для проведення невідкладних обшуків, що може негативно вплинути на розслідування корупційних справ.

Корупціогенні фактори

1. Необґрунтоване звуження змісту чи обсягу існуючих повноважень спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції

1.1. Встановлення додаткових обмежень для застосування механізму невідкладного проникнення до житла чи іншого володіння особи.

Відповідно до статті 233 КПК України у чинній редакції передбачено декілька підстав для проникнення до житла чи іншого володіння особи без попередньої ухвали слідчого судді: 1) невідкладні випадки, пов'язані із врятуванням життя людей, 2) пов'язані із врятуванням майна, 3) пов'язані з безпосереднім переслідуванням осіб.

У той же час, законопроектом №15488 пропонується уточнити підставу невідкладного проникнення до житла чи іншого володіння особи з метою врятування майна. Зокрема, пропонується доповнити частину 3 статті 233 КПК наступними положеннями: 1) визначити, що підставою проведення невідкладного обшуку є **вмотивована постанова слідчого, дізнавача, прокурора**; 2) обмежити застосування цієї підстави лише випадками, коли йдеться про **конкретне, індивідуально визначене майно**; 3) щодо такого майна має бути зібрано достатньо доказів, що таке майно має або може мати **ознаки речового доказу**; 4) наявність **реальної, конкретної та безпосередньої загрози** знищення; 5) **отримання ухвали** слідчого судді про дозвіл на проникнення до житла чи іншого володіння особи було **об'єктивно неможливим** без ризику втрати такого майна.

Ми розуміємо, що на практиці правоохоронці часто зловживають підставою "рятування майна", а невідкладність не може підміняти собою звичайний порядок проведення обшуку. Показовим є проведення обшуку Державним Бюро Розслідувань у Vyriy Industries без попередньої ухвали суду, під час яких, зокрема, були вилучені кошти, що, як встановив суд, не були пов'язані з кримінальним провадженням.

Водночас можливість проведення невідкладного обшуку є необхідними у корупційних справах, що розслідуються НАБУ, оскільки часто існує реальний ризик того, що конкретні докази до моменту отримання ухвали будуть знищені, пошкоджені або приховані. Ба більше, ухвали про надання дозволу на проведення обшуків часто опиняються в руках фігурантів, що перешкоджає розслідуванню як такому.

У КПК наразі передбачено механізм судового контролю, який перевіряє законність проникнення до житла чи іншого володіння особи без відповідної ухвали. Слідчий, прокурор або дізнавач зобов'язані обґрунтувати необхідність проведення невідкладного обшуку шляхом подання відповідного клопотання одразу після завершення слідчої дії, а слідчий суддя за результатами розгляду клопотання перевіряє наявність передбачених законом підстав для проведення обшуку та обставини, що зумовлювали його невідкладність.

Тож, запропоновані законопроектом зміни не вирішують питання зловживання, а створюють додаткові обмеження для проведення обшуків до постановлення ухвали слідчим суддею, що може негативно вплинути на ефективність корупційних розслідувань, особливо коли слідчі дії необхідно проводити за “гарячими слідами”.

Очевидно, що невідкладний обшук з метою оперативного збору доказів та недопущення їх знищення, часто відбувається на тому етапі, коли інформація про “конкретні, індивідуально визначені” характеристики майна відсутні. Отже, **застосування механізму невідкладного обшуку стане ускладненим, якщо законопроект ухвалить у запропонованому вигляді.**

Судова практика тлумачить поняття “майно” в розумінні ч. 3 ст. 233 КПК України ширше ніж в розумінні цивільно-правової категорії. Категорія майно охоплює матеріальні об'єкти, які мають або можуть мати ознаки речових доказів.

КПК України передбачає необхідність конкретизації предмета пошуку, відповідно до п. 7 ч. 3 ст. 234 КПК України у клопотанні про проведення обшуку зазначаються **індивідуальні або родові ознаки** речей, документів, іншого майна або осіб, яких планується відшукати, а також їх зв'язок із вчиненим кримінальним правопорушенням. Отже, чинне законодавство не вимагає, щоб майно, яке планується відшукати, було попередньо індивідуалізоване у кожному випадку.

Водночас вимога законопроекту щодо наявності конкретного, індивідуально визначеного майна не враховує особливостей невідкладних ситуацій: сторона обвинувачення може мати інформацію про конкретне місце перебування майна та реальний ризик його знищення або приховування, однак не мати об'єктивної можливості до моменту проникнення індивідуалізувати всі предмети, що можуть мати доказове значення. Окрім того, у роз'ясненні Міністерства юстиції визначено, що поняття “інше володіння особи” охоплює транспортні засоби, земельні ділянки, гаражі, а також будівлі та приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення. Це набуває неабиякого значення, враховуючи, що корупційні правопорушення часто відбуваються саме у службових приміщеннях.

Також специфіка розслідування корупційних кримінальних правопорушень, зокрема топ-посадовців як фігурантів, зумовлює особливу важливість збереження конфіденційності інформації про заплановані слідчі дії. До прикладу, в НАБУ неодноразово заявляли, зокрема і на останньому пресбрифінгу, про спроби тиску на орган та моніторинг інформації, яка може стосуватися його розслідувань. У таких випадках проблема полягає не в складності отримання ухвали, а в забезпеченні конспірації до моменту проведення обшуку.

Тож, для вирішення питання зловживання під час застосування ч. 3 ст. 233 КПК, необхідний комплексний підхід, зокрема щодо забезпечення конфіденційності ухвал про надання дозволу на проведення обшуку та належного судового контролю. У зв'язку з цим доцільно розглядати запропоновані зміни до ст. 233 КПК не ізольовано, а у комплексі з питанням доступу до ухвал слідчих суддів щодо надання дозволу на проведення обшуків. Якщо законодавець встановлює більш

жорсткі критерії для невідкладного проникнення до житла чи іншого володіння особи без попередньої ухвали, то має забезпечити належний рівень конфіденційності інформації про заплановані обшуки.

Інакше надмірне звуження можливості невідкладного проникнення до житла чи іншого володіння особи може нівелювати саму сутність цього виняткового механізму. Як наслідок, виникають реальні ризики для ефективності розслідування корупційних злочинів.

Висновок: Запропоноване законопроектом уточнення щодо підстав проникнення до житла чи іншого володіння особою містить в собі ризики та не рекомендується до ухвалення.